

YAŞAR KEMAL'İN 'BİR ADA HİKÂYESİ'NDE İYİ BİR TOPLUM ARAYIŞININ SOSYOKÜLTÜREL TEMELLERİ

Aziz ŞEKER¹

ÖZ

Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikâyesi* dört ciltten oluşur. Her cilt hem roman karakterleri hem de olay örgüsü bakımından birbirinin devamı niteliğindedir. Roman, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra alınan Mübadele kararları gereği, Anadolu Rumlarının terk etmek zorunda kaldığı bir adaya, Yunanistan'dan gönderilen Türklerin yanı sıra Anadolu'dan savaşlar başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı gelip yerleşen insanların, yeni bir toplum inşa etmeye çalışmalarını konu alır.

Bu çalışmada Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikâyesi'nin*; *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, *Karınca'nın Su İçtiği*, *Tan Yeri Horozları* ve *Çıplak Deniz Çıplak Ada* ciltlerinde, iyi bir toplum arayışının farklı kültürlerden ve sosyal ortamlardan gelen bireyler ve aileler için hangi temeller üzerinde yükseldiğini sosyolojik olarak çözümleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, Roman, Bir Ada Hikâyesi, Hümanizma, Ütopya, İyi Bir Toplum

SOCIO-CULTURAL FOUNDATIONS OF THE QUEST FOR A GOOD SOCIETY IN YASAR KEMAL'S 'BİR ADA HİKÂYESİ'

ABSTRACT

Yasar Kemal's *Bir Ada Hikâyesi* consists of four volumes. Each volume is the continuation of the previous one in terms of both novel characters and plot. The novel tells about the efforts to build a new society in an island, where the Greeks of Anatolia had to leave due to the population exchange decisions taken after World War I, by Turks who came from Greece again due to the population exchange decision and other people who migrated from Anatolia and settled in the island due to a number of reasons, mainly wars.

In this study, we will seek a sociological analysis to the question of 'on what basis does the quest for a good society rise for individuals and families from different cultures and social environments' in the *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, *Karınca'nın Su İçtiği*, *Tan Yeri Horozları* and *Çıplak Deniz Çıplak Ada* volumes of Yasar Kemal's *Bir Ada Hikâyesi*.

Keywords: Yasar Kemal, Novel, Bir Ada Hikâyesi, Humanism, Utopia, A Good Society

Giriş

Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikâyesi* adlı yapıtında, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendilerine danışılmadan mübadeleye tabi tutulan insanların dramlarının yanı sıra Anadolu'da savaşın olumsuz etkilediği halkların yaşamları anlatılır. Yazar, yapıtın *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, *Karınca'nın Su İçtiği*, *Tan Yeri Horozları* ve *Çıplak Deniz Çıplak Ada* ciltlerinde sosyolojik analizler yaparak mübadelenin yol açtığı sorunları tüm çıplaklığıyla tartışmaya açar. Romanın mekânını oluşturan Karınca Adası, daha önce Anadolu Rumlarının yaşadığı bir yerleşim yeridir. Mutluluk ve refah içinde yaşayan ada halkının çocukları da Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, hatta ada savaş yıllarında yaralıların tedavi gördüğü bir hastane olarak kullanılmıştır. Romanda mübadele

¹Dr., Amasya Üniversitesi, shuaziz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5634-0221

Received/Geliş: 12/02/2019 Accepted/Kabul: 10/03/2020, Conceptual Article, Kavramsal Makale

Cite as/Alıntı: Şeker, A. (2020), "Yaşar Kemal'in 'Bir Ada Hikâyesi'nde İyi Bir Toplum Arayışının Sosyokültürel Temelleri", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 29, sayı 1, s. 213-225.

kararları gereği adayı hemen hemen herkes terk ederken birkaç kişi bu karara direnir. Bunlar arasında Lena'nın, Çanakkale savaşına katılan oğullarının dönüşünü beklemek için gizlice adaya geri dönmesi, Vasili'nin doğduğu toprakları terk etmemekteki direnci daha başlangıçta okuru bu trajediyle yüzleşmeye iter. Zamanla ada, Yunanistan'dan gelenlerle birlikte Anadolu coğrafyasında yaşanan savaşın sonuçlarına maruz kalan insanların ortak yaşam kurmayı deneyecekleri son yurtları olur. Adadaki insan topluluğuna, kan davasından kaçıp çocuklarını yetiştirmek isteyenler ile yoksulluk nedeniyle gelenler dahil olurlar.

Romanın yaşlı karakterlerinden Giritli at yetiştiricisi Musa Kazım Efendi, mübadele sürecinde ailesiyle yapmış olduğu deniz yolculuğunda eşini kaybetmiş, iki kızıyla adaya gelmiştir. Bir gün doğduğu topraklara gideceğine tüm varlığıyla inanmaktadır. Ancak beklediği olmaz, geri dönme umudu giderek kaybolduğunda, adadaki yaşama sıkı sıkı sarılmak durumunda kalır. Adayı ve halkını benimsedikleri bir dönemden sonra eğitilmiş kızlarını evlendirirken, kendisi de Melek Hanım ile evlenir. Romanın erkek kahramanlarından Poyraz Musa (Abbas) ise tanık olduğu bir savaştan, savaşta yaşanan; Fırat suyunun günlerce kan aktığı Yezidi kırımından kaçarak daha önceden adanı duyduğu bu adayı yurt edinmiştir. Onu öldürmek için kan güdenler, son cilde kadar takibini sürdürürler. Poyraz Musa adanın yeniden yerleşim haline gelmesinde; insanların ortak bir iyide yan yana buluşmasında belirleyici olmuş bir roman karakteridir. Bauman'ın toplumsal sorumluluk etiğine duyduğu inançtan hareketle denebilir ki, Poyraz Musa da insan ilişkilerini öteki kişilerin refahı ve iyiliği için duyulan bir sorumluluk temelinde yürütür. Ahlaki sorumluluk bilinciyle insanlara yardım ederek dertlerine deva olmaya çalışır (Bauman, 2015, s. 81). Ayrıca romanda, Poyraz Musa'nın kendi iç çatışmalarını, geçmişini, tanıklığını, savaşlarda gözünün önünde kaybolan insanlığı ve Çerkes atalarının maruz bırakıldığı büyük göçü, kuşaklar geçse dahi köklerinden koparılanın yarattığı travmatik anılarını okuruz. Poyraz Musa adaya yerleşmeye çalışan hemen hemen herkese yardım eder. Adanın çok kültürlü bir yerleşim yeri haline gelmesinde ancak bir ütopya adasında rastlanacak şekilde; çıkarsız, sevgi dolu, maddi beklentisi olmaksızın, kendi kültürel değerleriyle insanların birbirini kabul ettiği, imcece usulü yardımlaşmanın en güzel hallerinin yaşanmasında Poyraz Musa'nın çabası ve deneyimlediği insan felsefesinin birikimi önemli ölçüde katkı vericidir. İnsanları, çektikleri acılar aynı sofraya etrafında birleştirdiği gibi beklentileri ve gelecek adına umutları sosyal birlikteliklerinin sürmesinde güdüleyici olur. Sosyal teori açısından değerlendirildiğinde ise Yaşar Kemal'in incelediğimiz bu yapıtları insanların ve toplumların birbirini anlamasının, anlamlandırmasının, ortak yaşamının, insani değer ve hoşgörünün, insan ile toplum refahının olanaklarının yapılandırılmasını geniş bir çerçeveden işler. Bu özellikleriyle eserleri Türk romanında özgün bir yer edinirken, kendisi de çağdaş romancılar içinde eserlerinin zenginliği ve estetik gücüyle ulusal sınırlarımızı aşarak evrensel yazının değerleri arasına girmeyi başarmıştır (Timur, 2002, s. 166).

Yaşar Kemal, "binlerce renk deniz içinde" bir dünya yaratmayı dener. "Bin yıllık bir bahçenin" romancısı olmakla kalmaz, travma yaşamış insanların iyileşmesi yönünde, ahlaki erozyona da dikkat çekip çok kültürlü bir toplum oluşturmanın ne kadar önemli olduğunu gösterir (Kemal, 2012, s. 221-243). Bu çabasının Maalouf'un şu yaklaşımıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Maalouf, kimlik ve kültür konusunu enine boyuna

çözümlediği *Ölümcül Kimlikler* yapıtında “binlerce renk denizi” içinde bir dünyaya şu şekilde bir gönderme yapar:

“Aidiyetlerimden her birini yüksek sesle talep eden ben, doğduğum bölgenin de kabileler çağını, kutsal savaşlar çağını, ölümcül kimlikler çağını geride bırakarak ortak bir şeyler inşa etmek için aynı yolu izleyeceği günü hayal etmekten kendimi alamıyorum. Tıpkı Lübnan’a, Fransa’ya ve Avrupa’ya dediğim gibi, bütün Ortadoğu’ya ‘vatan’ ve her isimde, her kökenden Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan, bütün çocuklara ‘vatandaş’ diyebileceğim günün hayalini kuruyorum. Sürekli kuran ve önceden hissedilen kafamın içinde bu çoktan oldu bile; ama bir gün gerçek zeminde ve herkes için aynen öyle olmasını isterdim” (Maalouf, 2017, s. 132).

Kuşkusuz Yaşar Kemal’in yazdıklarına, söylemlerine ve düşünce yapısına bakıldığında kültür ve kimlik konusunda Maalouf ile benzer tezleri paylaştığını ifade edebiliriz. Ayrıca birçok çalışmasında görüldüğü gibi, bir düşünce derinliği geliştirecek sosyal sorunlarla mücadelede hem işlediği konular çerçevesinde hem de roman kahramanlarının içinde buldukları toplumsal gerçek açısından sanatını demokrasinin hizmetine sunmuştur. Bunun ötesinde Yaşar Kemal toplumsal, kültürel, siyasal sorunlarımızla hep ilgilenmiş ve özerk benlik duygusundan gelen büyük yüreklilikle görüşlerini eleştirilerini söylemiş, yazmıştır (Şeker, 2020, s. 201, Öztürk, 2016, s. 197).

Bir Ada Hikâyesi’nde İyi Bir Toplumun İnşasındaki Sosyo-Kültürel Temeli Roman Karakterleri Üzerinden Değerlendirmek

Romanın mekânı Karınca Adası’nın özelliklerinin daha ilk ciltte okurda nasıl bir ilgi uyandırdığını, yazarın betimlediği şu doğa olayına bakarak çıkarmak mümkündür:

“Nisanın sonuyla mayıs başları birkaç günlüğüne adaya binlerce, on binlerce sayısız türde kuş, nereden gelirlerse her yıl gelirler iki tepenin arasını üst üste doldururlar. Yeryüzü, gökyüzü kuşa keser. Bütün adayı bir kuş civıltısıdır alır. Kuş civıltısından, deniz ne kadar dalgalı olursa olsun, dalgaların sesi bile duyulmaz...” (Kemal, 2001, s. 79).

Deniz bile bahar kokar. Güzel bahar kokusuna şeftali çiçekleri, yabannaneleri, pembe çiçekler, mavi çiçekler, beyaz yaban gülleri, kadife mavisi kırmızısı lavantalar, renk renk kelebekler, nergisler, kaktüsler vb. eşlik ederken, adaya kıyısı olan denizin ise barbuni, kılıç, orkinos, fener balığı, dülger balığı, mezgit, palamut, levrek gibi henüz yoğunluğu azalmamış balık türleriyle ekolojik bir zenginlik barındırdığı görülür. Bitki örtüsüyle, yaşayan canlılarıyla ve deniziyle her açıdan yıllarca insanlara yurt olan ada, mübadele sonrasında bir süre insansız kalsa dahi sessizliği uzun sürmez. Çok çeşitli toplumlardan, kültürlerden ve kimliklerden insanlara topraklarını açar.

Yaşar Kemal romanın ilk cildi *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*’da, okuru trajik olaylarla ilgili eleştirel düşünmeye sürükler. Mübadelenin gerekçeleri ve insanların yaşamlarına yansımalarını tartışmaya açarken; roman kurgusunu zengin bir söylemsel içeriğe dayandırır. Bunun üzerine yapılandığı romanını, insanı etkileyen çağın en büyük sorunlarından biri kabul edilen savaşla birlikte örgüler. Parla’nın sanatçılara yönelik değerlendirmesi göz önüne alındığında denebilir ki, Yaşar Kemal’in burada sanatçı olarak işi, geleneği bir söylemler sistemi olarak ele almak ve bunu içinde yaşadığı çağın ideolojik söylemleriyle çatıştırmak, karıştırmak, tartmak ve dönüştürmek bağlamında ortaya çıkardığı söyleme biçiminde bir kavrayış kazanır (Parla, 2003, s. 43).

Bu kavrayışta romancının, mübadele gerçeğine ilişkin toplumsal bellek oluşturma rolünü yerine getirmesi inkâr edilmez.

Mübadeleye inanmak istemeyen insanlar tarafından, iyi insanların bu kararları almayı engelleyeceğini hatta onlar sayesinde mübadeleden vazgeçileceğine ilişkin günlerce konuşmalar yapılır. Adanın boşaltılacağına son ana kadar inanmayan Rumların iyi şeyler olacağına dair beklentileri artar. Adayı terk edenler arasında yer alan Perikles'in mübadele kararından vazgeçileceği umuduyla, "dünya iyi insanlarla da dolu" demesine rağmen istediği şey gerçekleşmez. Adada gizlice kalacak Vasili'ye göre ise bu karar, "...Ne olursa olsun, bir insanı toprağından koparıp almak, onun yüreğini koparıp almak gibi bir acı değil midir?" sorusuna karşılık gelir (Kemal, 2001, s. 64-85).

Yaşar Kemal dünyanın ancak insanlarla güzelleşebileceğine inanan bir yazardır. Bu nedenle insandaki umudu hep diri tutar. Roman karakterlerinin en kötü koşullarda umutla bekleyişleri ve insanların kötülük yapamayacaklarına duyulan inançları roman atmosferini iyimsersleştirir. Onun roman kahramanları insana her koşulda güvenir. Çünkü onun anlatısında "insansız hiçbir şeyin tadı yok"tur (Kemal, 2001, s. 96). Olayların sonu kötü de bitse, insan temelli bir felsefe roman karakterlerinin olayları değerlendirişinde önceliğinden bir şey kaybetmez. Rum halkı adadan ayrıldığında gizlenen birkaç kişiden biri olan Vasili bir kediyle dost olur. Adanın insansızlaşmasına neden olan savaşın eleştirisini yapar. Savaşa dair kediye dertlenişi şu şekilde aktarılır:

"...Savaş bitti. Belki daha sürüyor mu, diyorsun, bunlar savaşı bu akılla bitiremezler, bu insanlar, kendilerini yaratıkların en akıllısı sanıyorlar, bu yaratıkların en acınası yaratığı, yaratıklar içinde kendinin en ahmak yaratık olduğunu bilmeyecek kadar en ahmak, kendi canına, tek mil yaratıkların canına kıyan bu yaratıkların en kötüsü yaratık, yaşadığı şu yeryüzünün bir cennet olduğunu bilmeyecek kadar enayi, yediğinin içtiğinin, doğan güneşin, akan suyun, esen yelin, uçan bulutun, yağın yağmurun, açan çiçeğin, büyüyüp gelişen meyvenin, tomurcuğun, yer altında çabalayan tohumun, uçan kuşun, petekdeki arının, sayısız, milyarlarca, milyarlarca ışıl原因 rengin bir tansık olduğunu bilmeyecek kadar eşşek, hem de eşşoğlu eşşek. Bu korkunç yaratık gene savaş çıkaracak, ormanları yakacak, yüzlerce binlerce yıldır yaptığı şehirleri yıkacak..." (Kemal, 2001, s. 109).

Bunun yanı sıra ona göre, "bir insan bir insanın yüzüne bakabaka onu kolay öldüremez. Bir insanın bir insanı öldürmesi kendisini öldürmesinden zordur" (Kemal, 2001, s. 114). Vasili, adayı, Poyraz Musa gelinceye kadar kedisıyla bekler. Günlerce savaşı, insanı ve insanlığı düşünür. Öyle analizlerde bulunur ki, saptamaları romanın verdiği mesajlar içindeki yerini alır: "İnsanı insan eden ne kadar içimizdeki sevgiyse de, tanrı bunu böyle söylemişse de ondan daha çoğu da acımadır. İnsanı insan yapan da, sevgiyi yapan da acımadır..." (Kemal, 2001, s. 142). Adayı koruma amacıyla hareket eden Vasili, adaya geleceklerle ilgili hoş olmayan planlar yapar. Oysa aldığı kararları yerine getiremeyeceğinin farkındadır. Savaştan kaçıp adaya yerleşmeye karar veren Poyraz Musa, güzel adaya ilk ayak bastığında önce yalnızlık hisseder. Birilerini göremeyince; "...insansız bir yerin de ne kadar güzel olursa olsun beş para etmeyeceğini, insansızlığın da ne kadar zor olduğunu, insansız bir yerde, o yer bir kez değil, bin kez de cennet olsa bile orada yaşanamayacağını yana yakıla anlatır" (Kemal, 2001, s. 157). Vasili adaya ilk gelen insanı öldürmeyi düşünmesine rağmen bunu yapmaz. Yani Poyraz'ı öldüremez. Romanda geçen "savaş görmüş adam, dünyanın en korkak adamıdır" (Kemal, 2001, s. 225) tezini Vasili'de en ayrıntılı haliyle görürüz.

Daha sonra ise Lena askerdeki çocuklarının özlemiyle mübadele kararlarına uymayıp adaya döner. Adaya yerleşen Poyraz Musa'nın insanı el üstünde tutan duruşu, cömertliği ve yardımseverliğinin boyutları adada yaşayanlar için sonraki ciltlerde belirginleşecektir. Poyraz Musa hayata tutunmak için geçmişle, yaşadıklarıyla yaptığı muhasebeden arta kalanlarla umuda bir kapı aralamaya çalışan roman karakteridir. Adaya gelmesinin nedeni Yezidi kırımına tanıklık ettiğinde, öldürülen Bedevilerden birinin sorumluları arasında görülmesidir. Bu olaydan sonra sığındığı Emir Selahaddin Sultan'ın Poyraz'a anlattıkları, onun yaşamında en kalıcı felsefi deneyimleri olur. Hümanizmanın sosyokültürel temellerini kavramak adına Emir Selahaddin Sultan'ın şu cümlelerini okumak yeterlidir:

“...Bir tek insan acı çekiyorsa, bütün insanlar acı çekiyordu. Bu Yezidiler yüzlerce yıldır acı çekiyorlar, öldürülüyorlar, soylarını tüketiyorlar... Öldürenler de onlar kadar, onlar gibi onlarla birlikte ölüyorlar ya öldüklerinin, çürüdüklerinin farkına varmıyorlar... İnsanlık çok eskidir oğlum. Milyonlarca, milyarlarca insan, milyarlarca düşünce yaratmışlar. Milyarlarca destan, türkü, şiir yaratmışlardır. Şu insanların birinci derdi de kendinin ve insanların gizine ulaşma çabası olmuştur. Bugün, insan evrende insanı bildiği kadar hiçbir şeyi bilmez. İnsan insan olduğundan bu yana öldürmekten, savaştan iğrenmiştir ya gene de öldürmüştür” (Kemal, 2001, s. 243-245).

Emir Selahaddin Sultan insancıl bir felsefeyle Poyraz'a (Abbas) anlatmaya devam eder: “...İnsan kendi kendini arındırdığında kendi kendini bağışlar. İşte o zaman insan yeniden doğar, pürüpak olur.” Poyraz bu kadim felsefeyi içselleştirir: “İnsan isterse her sabah gün atımıyla birlikte yeniden doğabilir, kirlerinden, acılarından, yaralarından arınabilirmiş” diyerek (Kemal, 2001, s. 249-276).

Adadaki sosyal yaşam insanla başlar. Sosyal yapı insanın güzelliğine, erdemine ve onurlu davranışlar sergileyebileceğine duyulan inançla biçimlenir. Giderek birey-toplum etkileşiminin yoğunlaştığı adanın geleceğini taşıdığı Yaşar Kemal'in *Bir Ada Hikâyesi*'nin *Karınca'nın Su İçtiği* cildinde ise adanın ekolojik yapısı okurda bir çekim merkezi olmaya devam eder. Romanın ilk sayfalarında bu ivmeyle adaya açılırız: “Ortalık günlük güneşlikti. Deniz öylesine durgundu ki karıncalar su içerdi. Suyun dibindeki çakıltaşlarına, arka arkaya sıralanmış uçarak giden balık sürülerine gün vurmüş, dünya ışıltıya kesmişti” (Kemal, 2002a, s. 27).

Adadaki bitki ve hayvan çeşitliliği göz alıcıdır: Lüfer, kırlangıç balığı, kuşlar içinde som sarı kuşlar, kepezler, güneş kanatlılar, uzun lacivert benekli, kelebekler, mavi kınalı küçük kuşlar, som mavi kuş, mavi mine çiçekleri, uğur böcekleri, tavus kuşu, leylekler, flamingolar, kara kartallar, kızıl balıkçı kartalları, atmacalar, çaylaklar, hühütler, ehabil kuşları, sakalar, doğanlar, kızıl ayak doğanlar, kızıl kartallar, sivri kanatlı bakır kartallar, kırlangıçlar, kuzgunlar, yanardöner, yeşil kuzgunlar, turnalar, kınalı, sırtı mavi arı kuşları, sarı gaga ötleğenler, kızıl gerdan, som mavi yağmuncuk kuşları, aksakal pembe ötleğen, kanarya, kızıl şahinler, bakır rengi kartallar... Sebze ve meyveler içinde; ceviz ağaçları, duzik, yarpuz, zeytinlik, mor menekşe, sarı salep çiçekleri, ıhlamur ağaçları, uzun kanatlı hanım çiçekleri, sedir, (cıngır) mavi çiçek, nar ağaçlarından söz edilir. Ekolojik zenginlik romanın geneline yayılarak inşa edilen toplumun ekolojik dokusunu oluşturur. Okur, doğanın insancıl olduğu bir sosyal-fiziksel ortamda ütopyanın gizemine girer. Yaşar Kemal romanlarında bitki çeşitlerini, ağaçları ve hayvanları anlatırken, roman karakterleri yoluyla okuru da işin içine katarak önemli

bir işlevi yerine getirmektedir. Genel hatlarıyla bakıldığında Yaşar Kemal'in romanlarında bir çiçeğin, bir kuşun, bir yaban hayvanının doğadaki temsilini yakından tanıma olanağına kavuşmak okura, yazarın bir armağanıdır. Çukurova ve İstanbul'u görmeden, oraları yaşamak, sosyal sorunlara eğilmek, dağda soyu tükenen bir kartalın, denizde katledilen bir yunusun yok oluş gerekçelerini insanda görebilmek, okurun kendisiyle yüzleşmesine ve duyarlılık kazanmasına olanak sağlar (Şeker, 2019a, s. 173).

Öte yandan Yaşar Kemal roman kahramanlarına verdiği ödevle, insanlığa zararı dokunan tarihsel olayları ise gündemde tutmayı sürdürür. Savaşın yanında ölüm olgusu da roman karakterlerinin tartışmaları arasında yerini alır. Poyraz Musa tarafından ölüm, "insanların bütün delilikleri, gaddarlıkları bu ölüm korkusu, bu yok oluş yüzünden mi?" diye sorgulanır (Kemal, 2002a, s. 20). Yaşar Kemal'in romanlarının büyük bir kısmında ölüm olgusu, derin tartışmaların yapıldığı kilit konulardan biridir. Bu açıdan Yaşar Kemal, insan felsefesinin varoluşsal kaynakları ile insana dair bireysel deneyimlerden süzülen düşünceler ve insancıl bir kültürden gelen değerlerle roman kimliğini oluşturur. Mutlak sonun olmadığı bir evrende doğayla bütünleşmiş, umuttan ve sevgiden vazgeçmemeyi içselleştirmiş roman karakterlerini bu anlam dünyasında kurgular. Böylece hümanizmi romanın psikolojik boyutunda var kılar (Şeker, 2019b, s. 379). Başka bir ifadeyle Yaşar Kemal roman karakterleri aracılığıyla ölüm olgusu etrafında insan ve evren bilinci, varlık ve yokluk, ölüm karşısında insan arayışı ve halleriyle ilgili düşünsel bir eğilim geliştirir. Önemli yan ise ölümsüzlüğün olmadığı bir evrende sevgi ve umuttan geri durmamaktır. Örneğin bu romanda Hüsmen'in ileri sürdüğü "...kimi insan var, cenneti cehennem, kimi insan var cehennemi cennet yapar" mottosu aslında ölümün çaresizliğine karşı, dünyanın ancak cehennemi cennet yapan insanlarla en kabul edilebilir yanıtı üretilebileceğini imler. Öleceğini bilen insanın dünyayı daha yaşanılır kılmaktan vazgeçmeyeceği savı bu düşüncenin en güçlü özelliğidir (Kemal, 2002a, s. 47).

İnsanlar Karınca Adası'nı beslenme, barınma, komşuluk ilişkileri, çalışma gibi birçok ihtiyaçlarını giderdikleri, birbirlerine sevgi ve hürmet ettikleri bir yer haline getirirler. İnsanlar birbirini tanıyarak, birbirlerine ve kültürlerine saygı duyarak bu yolun taşlarını döşerler. Yazar romanda bu gelişmeyi felsefi bir paradigmaya şöyle taşır: "Ne diyordu, Arabistan çölünde dokuz yıl askerlik yapmış Türkmen kocası, insan, şu dünyada her şeyden daha çok insanı tanır. İnsanoğlunun en büyük merakı insanı aramak, bulmak, tanımaktır. Bir insan öteki insanları anlamaya can atar" (Kemal, 2002a, s. 98).

Sonuçta öteki insanları anlamaya can atan insan hep güzel olana meyleder. Örneğin Nişancı, Melek Hatun'a baktığında bu güzellik duygusunun etkisi altında kalmıştır:

"İnsanoğlu güzelliğe böylesine hayran kalabiliyorsa, bu savaş ne, bu birbirlerini yeme, aşığılama, bu akan suya, uçan kuşa, yaprağın üstüne konmuş kelebeğe düşmanlık niye? Deli mi bunlar, deli mi? Bu yaşa geldim, çok savaşlardan, ölümlerden, zulümlerden, dostluklardan, sevgilerden, mutluluklardan, ölümüne sevdalardan geriye kaldım, şu insanoğlunu anlamadım gitti. Ne tuhaf, ne çılgın bir yaratık..." (Kemal, 2002a, s. 104-105).

Melek Hatun birleştirici, bütünleştirici ve sevgi dolu kişilik özellikleriyle iyi bir toplumda örnek alınacak roman karakterlerinden biridir. İnsanlara yaklaşımıyla ideal bir tiptir. Öyle ki, serinin son romanında evleneceği erkekle arasındaki kişilik benzerliği

konu edilir. Tıpkı Musa Kazım Efendi gibi, “yüreği sevinç kaynağı olan kişiler, her zaman, ne kadar kötü durumlarda kalırlarsa kalsınlar, hiçbir şey olmamış gibi sıcak konuşurlar, hem de bir sevgi seline kalıp ağız dolusu gülerler” (Kemal, 2002a, s. 187).

Yaşar Kemal önceden sözünü ettiğimiz gibi savaşı ve mübadeleyi, insanların olaylar karşısında kendilerini yeniden onarıırken başvurdukları yolları, yüzleşmelerini ve umutlarını işleyen bir romancıdır. Ele aldığı konular içinde Birinci Dünya Savaşı, Yezidi kırımını ve Sarıkamış dramı gibi büyük tarihsel-toplumsal olayların insanlara yansımaları akıl almaz boyutlarda olmuştur. Bu nedenle savaflara tanıklık eden insanların anıları ve acılarından süzülüp gelenler adanın ileride var edilecek yaşamı için bir kapı aralar. Roman örgüsündeki çatışmanın özüne, insanlığın en aşağılık yönlerini içine alan savaş olgusunu katar. Savaşın yok ettiği insani değerlerin bir daha ne kadar zor kazanıldığını anımsatır. İnsanın insandan başka yarasını saracak bir varlığın olmadığı gerçeğini ileri sürer. Yaşar Kemal romanın hemen hemen her cildinde savaş ve insan gerçekliğini yalnızca roman karakterlerinin değil okurun da algısına sunar. Roman ana karakterleri yoluyla roman sorunsalında açmak istediği hesaplaşmayı yapar. Poyraz’ın şu değerlendirmesi bunu doğrular: “Suçsuz insanı öldürmek ölümlerin en zalimi, insanoğlunu en aşağılayıcı, en iğrenç, en rezilidir. Dünyanın bütün savaşlarında öldürülenler suçsuz insanlar değil mi? ...Ölümleri, zulümleri, kötülükleri, savaşları çok görmüş, çok yaşamış kişiler kafalarındaki kötü düşünceleri kovmanın uzmanı olmuşlardır” (Kemal, 2002a, s. 171). Ağafendi, adadaki erkeklerle konuşurken dile getirdiklerinde bu sorgulamaya devam eder: “Savaşı biliyorum evladım. Yalnız insanlar değil, atlar, cümle mahlukat, kurt kuş, börtü böcek, kelebekler, arılar, ağaçlar, otlar, hava, su, su da kırma uğruyor. Ben de savaş gördüm, savaflara girdim çıktım. Olmaz olsun, insanoğlu budur işte” (Kemal, 2002a, s. 379). Adaya yerleşmiş doktor Salman Sami Bey ile askeri doktor Halil Rifat Bey, Çanakkale savaşı gazisidirler. Ağafendi ile sohbetlerinde onun düşüncelerini onaylarlar: “Savaştan geriye kalmış her insan sakattır, yarı ölüdür. Savaşmış her kişi savaştan önceki kişi değildir. Yıpranmış, sakatlanmış bir kişidir. O kişiler ölünceye kadar mutlu olamaz, o pis dünyayı unutmak için böyle, kaçacak bir ıssız dünya ararlar” (Kemal, 2002a, s. 461). Yazar bu süreçte yurtlarını terk etmeye zorlananları aktarır. Yaşlı Giritlilerin ve Musa Kazım’ın Poyraz’a söyledikleri bunu niteler: “Allah kimseyi yurdundan yuvasından etmesin. Bir insanı yurdundan koparmak, o insanın yüreğini koparmaktan daha çok acı veriyor” (Kemal, 2002a, s. 182). Ayrıca Sofî de savaş ve yabancılaşmayı özetlercesine duygularını paylaşır: “Yürek mi kaldı insanoğlunda...” Sofî derinden içini çekti, “İnsanoğlu insanlıktan çıktı. Komşu komşunun, dost dostun, arkadaş arkadaşın kanına girdi” (Kemal, 2002a, s. 155).

Savaşın kötü sosyal sonuçlarının insan davranışlarına yansımaları ve gelecek kuşaklara bıraktığı hasar çok büyüktür. Ancak bu adada birey toplum etkileşimi açısından bir arınmayla beraber kendi içinde yapılaşan şey adadaki yeni toplumun hangi yönde kendisini oluşturacağına karar vermektir. Şüphesiz ki savaşı ve savaş karşısında insanların düştüğü uçurumu, derin boşluğu bilen her insan bu iyileşme için elinden gelen katkıyı verir. İnsani arayışın özüyle birlikte ada sıcak bir ortama döner. Bu arada Yaşar Kemal bazen üst anlatıcı kimliğiyle romana girer, örneğin Musa Kazım Efendi ile Poyraz, ada halkına sunulan bir balık şöleninden gelirken, adada değerleriyle büyüyen iyi bir toplumda iyi insanlar için sevginin yaşamsal yönünü açıklar: “Dünyanın en iyi davranışı, en kutsal güzelliği, insanın insana cömert bir sevgiyle yaklaşımıdır. Dünyada her iyilik unutulur, unutulmaz ya unutulur diyelim, hiçbir zaman, hiçbir insanın

unutamayacağı bir güzellik var, o da bir insanın bir insandan gördüğü yürekten bir sevgidir” (Kemal, 2002a, s. 218).

Yaşar Kemal’in *Bir Ada Hikâyesi* tamamen bilgece yapılandırılmış içeriğiyle iyi bir toplumda dikkate alınması gereken insani değerlerin ne kadar önemli olduğu noktasında vasiyet niteliğindedir. Örneğin ayrılan Rumların geride altın bıraktıklarını düşünerek, altınları bulmak için Rum kilisesini yıkmak isteyen, yazarın Çukurova’da geçen romanlarında yakından tanıdığımız güçlü ve zalim ağalara benzeyen Hacı Remzi Kavlakzade karşısında Poyraz, “insanın en büyük vazifesi kalbindedir” şeklinde kurduğu cümle, kötü olanı bile son bir kez iyi davranmaya davet etmeyi amaçlar (Kemal, 2002a, s. 277). Diğer yandan ısrarla yurduna dönmek isteyen Musa Ağaefendi adadaki erkeklerle dertleşirken içine düştükleri gerçekliğin farkına varmıştır: “İnsanlar ölümlüdür. Dünyada, kainatta her şey ölümlüdür. Her şey de ölümsüzdür. İnsan ölecek, malum, insan ölecekse böyle bir adada, böyle bir cennette ölmeli” (Kemal, 2002a, s. 471). Romanın sonlarına doğru, acılarını azaltmak için bir araya gelen ada insanlarına Salman Sami, şöyle söylenir: “...Ölünceye kadar da buradan hiçbir yere gitmeyeceğim. Cennetimde, insan gibi insanlarla da karşılaştım. Ben bir günün, bir saniyenin bir ömür olduğunu öğrendim. Bir ömrün sonsuz olduğunu da öğrendim... İnsanlar çektikleri acılarda birleşiyorlardı da, yaşadıkları sevinçlerde, niçin bir araya gelemiyorlardı?” (Kemal, 2002a, s. 478-479). Ada dışardan gelenler için “cennet” olmaya başlamıştır. Bunu kabul eden insanlar, adanın diğer insanlarına dönük bir öngörü oluşturmuşlardır. İnsanlar umut etmeyi ve düşürmeyi ekmek gibi gereksinmeseler Poyraz şunu diyebilir miydi?: “İnsan, düşleri öldüğü gün ölür” (Kemal, 2002a, s. 205).

Yaşar Kemal roman boyunca adanın çok kültürlü özelliğini detaylıca işler. Özellikle kültürel ve sosyal çeşitliliğin, adanın toplumsal yapısında oluşturacağı etkileşimin boyutlarını irdeler. Bu, roman kahramanlarının dünyasında gözlemlendiği gibi romana konu olan diğer yan olaylarda; örneğin destan anlatıcılarında somutlaşır. Yazar, ada sakinlerini doğunun gizemini, insancıl özünü taşıyan destan anlatıcılarıyla buluşturur. Dengbej Uso’yu odağa alarak Mezopotamya’ya doğru kültürel kapıyı açar. Bu kapıdan giren okur Dengbej Fakiye Teyran’la tanışır. Teyran’ın ölümünün anlatıldığı kısımda cenazesine gelen som sarı kuşlar, kepezler, gümüş kanatlılar, uzun lacivert benekliler, leylek, flamingolar, kızıl balıkçı kartalları, atmacalar, çaylaklar, hüthütler, ebabil kuşları, sakalar, doğanlar, kızıl ayak doğanlar, kızıl kartallar, sivri kanatlı bakır kartallar, kınalı keklükler, sarı asmalar, kırlangıçlar, kuzgunlar, yanardöner, yeşil kuzgunlar, uzun kanatlı balıkçı kartallar, arı kuşları, sarı gaga ötleğenler, kızıl gerdan, aksakal pembe ötleğenler, som mavi yağmuncuk kuşları, kanarya, saka, kızıl şahin gibi binlerce kuş etrafında insan-hayvan dostluğunun değerini resmeder.

Bir Ada Hikâyesi’nin *Tan Yeri Horozları* cildinde, adanın ekolojik örtüsü betimlenirken kuşlar ve çiçekler yerini yeniden alır: Som mavi yağmuncuk kuşu, som mavi bir kelebek, mavi çiçekli naneler, mavi kartal, mavi çiçeklerini açmış yarpuzlar, mavi kayalıklar, ılgınlar... Mavi insanı umutlandırır, sevgiyle dolu bir renktir. Ayrıca yazar bu ciltte okuru mutluluk hissedeceği bir kokuya götürür: “Kokular içinde insanı sevinçten uçuran, başını döndüren, bin yıllık cenneti bir anlık da olsa insanın yüreğinin köküne oturtup onu tadılmamış mutluluklara, yaşanmamış, görülmemiş dünyalara, renklere alıp götüren, belki de tek kokudur, yağmur başlarken aldığımız koku...” (Kemal, 2002b, s. 29). Ada deniziyle, toprağıyla, bitkisiyle bu kokuyla özdeşdir. Okurların, bu kokuyla adanın insanlarının arasında dolaşmaları, hatta kendilerini bir

yerde konumlandırmaları işten bile değildir. Çünkü Vasili'nin dediği gibi “toprağı, denizi sevenler insanları da severler.” Bu cümleyi “dünyayı bütün yüreğinin sıcaklığıyla kucaklayan” Musa Kazım Ağaefendi şu değerlendirmesiyle tamamlar: “...Yalnız atları, denizi sevmek marifet değil, kurdu kuşu, yerdeki karıncayı, petekdeki arıyı, dünyada ne var ne yoksa, taşı toprağı, esen yeli, kayan yıldızları, her şeyi, her şeyi taa iliklerine, taa yüreğinin köküne kadar seveceksin. Dünyayı okşamaya doyamayacaksın” (Kemal, 2002b, s. 175-275-224).

Karınca Adası'na insanların yerleşiminde doğanın canlılığı, insan doğa bütünleşmesine örnektir. Adada bir toplum oluşmuştur. İnsanlar kültürel farklılıklarıyla birbirlerini tanıyarak, saygı duyarak, adanın sorunlarına imece usulü eğilerek, yardımlaşarak, toplumsal birlik içinde hareket etmektedirler. Romanda insani ilişkiler savaş, ölüm korkusu, insan sevgisi temalı tartışmaların insanların geleceklerini belirlerken hangi değerleri içselleştirmeleri gerektiği doğrultusunda aydınlatıcı bir yön alır. Örneğin Anadolu tarihinde ağırlıklı yer kaplayan Sarıkamış dramı tekrar tekrar anımsatılır. Savaşmadan on binlerce insanın donarak öldüğü dram tamamen idareci konumundaki insanların hatalarından kaynaklıdır. Geride kalan anneler, eşler, sevgililer, çocuklar, bir de asker kaçaklarının daha çok köylerde ortaya çıkardığı sosyal sorunlar büyük boyutlardadır. Elbette romandaki Hasan gibi yalnızca yaşamak için kaçanlara da rastlarız. Savaşlar üzerine konuşulurken, Süleyman dile getirir: “En büyük vahşet insan öldürmektir” (Kemal, 2002b, s. 12). Salman Sami'nin anlatımı ile Sarıkamış'ta yani, “O dağlarda soğuktan, açlıktan, tifüsten doksan bin kişi öldü. O koskoca ordunun ne kadarı sakat kaldı kimse bilmiyor. Savaşın ne korkunç, insanlığa yakışmaz, bütün insanlığı özünden çürüten lanet bir şey olduğunu ancak savaşlara katılanlar bilir...” (Kemal, 2002b, s. 96). Hasan'ın Sarıkamış'tan kaçmasının nedeni “bir tutam daha çok yaşamak” içindir. Bir gün adada yemek yerlerken Halil Rifat Bey, kaçak Hasan'la ilgili konuşurken Ağaefendi'nin onaylayacağı bir cümle kurar: “Bütün korkaklar, korkularının üstüne yürüdüklerinde insanlığın en yürekli insanları olurlar” (Kemal, 2002b, s. 156). Ada halkı savaşların insanlık ailesinde yol açtığı kalıcı hasarları birbirine anlattıkça, uzlaşılan düşünceler çoğalır. Poyraz'ın anlatımından sonra Şükrü Efendi şunu dile getirir: “bu savaşlar sürdükçe, insanın insanlığı ortadan kalkacak, insanlık çürüyecek, çürümekten de beter hale gelecek, kokuşacak. İnsanlıktan utanacak hali bile kalmayacak, solucanlaşacak...” (Kemal, 2002b, s. 311). Doktor Halil Rifat ise: “...Her savaşta yalnız savaşanlar ölmez, onlardan daha çok savaşmayanlar ölür. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, çocuklar da ölürlür. İnsanlık insanlığını kaybeder. Hangi savaş olursa olsun insanın insanlığında hayır bırakmaz” der (Kemal, 2002b, s. 331). Yaşar Kemal'in birçok romanında savaşlara giden insanların geride bıraktığı eşleri, çocukları, anneleri yaşadıkları deneyimlerle olay örgüleri arasında yerini alır. Hayri Efendi de bu anlamda düşüncelerini dile getirir: “Bütün savaşlar insanlığın da, hayvanlığın da yüz karası. Geçmiş gelecek bütün savaşlar da yüz karası” (Kemal, 2002b, s. 246). Bu ifadeleri Nişancı savaş, ölüm ve yaşam sevgisi açısından değerlendirir:

“Bu dünya o kadar çok, o kadar çok sırlarla dolu ki, biz neyiz ki, biz kendimizin bile ne olduğunu bile bilmiyoruz. Bugün varız, o da varsak, yarın yokuz, o da yoksak. Bir de üstüne üstlük savaş çıkarıp birbirimizi öldürüyoruz, sanki hiç ölmeyecekmişiz gibi. Oysa bir ömür nedir, ne kadardır, onu bile bilmiyoruz. Bir ömür, bir göz açıp yummak kadar değil mi?” (Kemal, 2002b, s. 400).

Adayı savaşın geride bıraktığı, umutlarında ve yaşama sevgilerinden vazgeçmemiş insanlar yaşanılır kılar. Ütopya yönünden değerlendirilebilecek bir ortak iyinin, toplumsal açıdan inşa edildiği adada, roman kahramanları ada halkına yön verecek ortak yaşam ekseninde bir sosyal bağlam kurmayı başarırlar. Böyle olmalı ki, her biri insana saygı, hoşgörü, erdem ve sosyal çıkarda insanların benimseyeceği bir ortamın öznesi olurlar. Salman Sami ve Halit Rifat “çalışmak yaşamaktır” dediklerinde, insan toplumları için yaşamın en güzel yanlarından birine değinmiş olurlar (Kemal, 2002b, s. 277). Beraber çalışmanın önemini vurgularcasına Musa Kazım Ağafendi dostluğun anlamına da dikkat çeker: “Bu dünyada ne varsa, hiçbir şey gerçek bir arkadaşlıktan daha değerli değildir” (Kemal, 2002b, s. 301). İnsan insanı düşünür. Çünkü “...İnsan insan olduğundan bu yana en çok insanla uğraşmış, en çok insanı düşünmüştür” (Kemal, 2002b, s. 387). Kitabın sonlarına doğru doktor Salman Sami, insanın iyi olduğunu dair yazarın da katıldığı görüşünü aktarır: “Şu insanların yarattıkları bütün kötülük hep ölüm korkusu yüzünden... İnsan tepeden turnağa sevgi dolu bir yaratıktır” (Kemal, 2002b, s. 402).

Roman aşkın ve sevginin ne kadar iyileştirici bir güç olduğu konusunda da okur için dikkate değerdir. Örnek vermek gerekirse, Poyraz Musa ve Zehra çok güçlü bir duyguyla sevgiyi yaşarlar. Okurun beklediği mutluluğa son ciltte ulaşırlar. Melek Hanım’ın Kazım Musa Efendi ile birlikteliği ise adanın dram yaşayan insanların kendi koşulları içinde nasıl yeniden var olduğunu gösterir. Yaşar Kemal, *Çıplak Deniz Çıplak Ada*’yı roman karakterlerinin hemen hemen hepsinin mutlu olduğu bir sonla bitirir. Lena’nın çocukları uzun askerlik yılları sonrasında adaya gelirler. Ada adeta bir “ütopya” adasına dönüşmüştür. Ada kendisini her gün yeniden hümanizm ekseninde üreten insan ilişkileriyle sosyal canlılık kazanmıştır. Poyraz Musa’yı öldürmeye gelenler bile ada insanların iyilikseverliği ve dostlukları karşısında şaşkına dönmüşlerdir. Bu ciltte Poyraz’ın öldürülmesini isteyen bedevi şeyhi ölünce, Poyraz öldürülmekten kurtulur. Romanın içeriğindeki başka bir nokta ise aile kurulmasına ilişkindir. Poyraz Musa ve Zehra, Melek Hanım ve Musa Kazım Ağafendi’nin birliktelikleri buna verilecek en anlamlı örneklerdir. Türk romanında hangi sosyolojik yapılanmayı örneklendiren aile söz konusu olursa olsun, temelde vurgulanan belirleyici, toplumun içinde bulunduğu değerler dizgesi, bu dizgenin dönüşmekte, gelişmekte ya da çökmekte olduğu olgusudur. Yazarın değerler dizgesine nasıl bir yorumla yaklaştığına bağlı olarak, bir aile modeli önerilmekte ya da eleştirilmektedir (Akatlı, 2012, s. 10). Yaşar Kemal’de sevginin, paylaşımın, kültürel farklılıklara saygının, cömertliğin ve sadakatin odakta olduğu ilişkilerle aile modeli kurgulanır. Yazar bireyi ve aileyi ilgi alanına giren toplumla beraber evrensel nitelikli gerçeklere göre alır. Bu yolla kendi sanatının toplumbilimine ulaşırken, insanı da toplumsal boyutlarıyla anlaşılır kılar (Timuçin, 1984, s. 13).

Yaşar Kemal, doğanın insanı zenginleştiren niteliğini en ince ayrıntısına kadar işlerken, ekolojik yıkıma uğramamış bir doğanın insan geleceği için vazgeçilmezliğinin altını çizer. Son ciltte okuru, doğa kokusuyla çevreler. Mavi ve mor renk adanın her yanına hakimdir. Mavi bir kayık, deniz mavi ışıktandı, deniz mavisini, gül kokusu, yıldız kokusu, bulut kokusu, ot kokusu, çiçek kokusu, mor menekşeler, çınarlar, mor çiçekli yarpuz, mor sümbül, kırmızı çiçek, orman, çınarlar, sarıçiçekler, unutmabeni, zeytin ağacı, mor çiçekli kenger, pürenler ve bunların yanında çeşitli hayvanları sıralar: Som mavi yağmurcu kuyrukları, kınalı keklik, sarı mor halkalı kuyruklarıyla arılar, atlar,

yalıçapkını (gurrük), Afgan tazısı, geyik, karacalar, ala geyikler, mavi kelebekler, tanyeri horozları... Belki de bunlar ütopyayı anlamlandıran bir adada olması gereken çevresel unsurlardır. *Bir Ada Hikâyesi*, insanların mutlu olduğu, değiştiremeyecekleri gerçekler karşısında umut sahibi oldukları, mutlak iyiyi arayışın ya da ortak iyiyi yaşayışın insan sevgisinden geçtiğini, sorunların çözümünde insandan başka bir çare olmadığını insana hep tarihsel bir yüzleşme olanağı sunarak noktalanır. Örneğin Musa Kazım Ağaefendi sonu olmayan bir gurbet duygusuyla yaşama adapte olurken, Girit'e dönüp bir daha at yetiştiremeyeceğini kanıksadığında, yeni yolunu belirlemeye başlarken ada halkına ve okura mesajını açık yüreklilikle ulaştırır: "...Ben mutlu, yaratıcı insanlardan biriyim. İnsana ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, insan umudunu kesmemeli. Yalnız kalmış, umudunu yitirmiş insan yarı ölü bir insandır. Bana kalırsa insan yaratım gücünü hiçbir yerde yitirmemelidir" (Kemal, 2012, s. 53). Kuşkusuz eşinin deniz yolculuğu esnasında ölmesine sebep olan, kendi yok oluşunu ve karamsarlığını tetiklemeye gücü yetmeyen mübadele aklına geldikçe de şunları ifade etmekten çekinmez: "Bu dünya çürümüş bir dünyadır..." ancak diğer yandan insani bir çabayla benimsediği şey acıların üstünden sevgiyle gelineceğine olan inancıdır (Kemal, 2012, s. 88). Gönülünün kırık kapısını, menekşeler açtığında Melek Hanım'a sunar. Romanda savaşın insanlarda yol açtığı tüm yıkımların değerlendirmesini ise yazar, Hançerli Efe ile Salih Çavuş'a bırakır. Hançerli Efe, "...Her savaş insanın yüreğine saplanmış korkuydu. Korku onlara her şeyi yaptırıyor" dediğinde Salih Çavuş, "...Allah insanoğlunu savaşta da, barışta da susuzlukla, açlıkla, zulümle, savaşla terbiye etmesin" temennisinde bulunur (Kemal, 2012, s. 90-173).

Sevgi insanı besler, insanın hoşgörüsüyle bir başkasının yüreğini duymasını ve ona empatiyle yaklaşabilmesini kolaylaştırır. Melek Hanım'ın dile getirdiği gibi "sevgi dünyanın her yerinden geçer" (Kemal, 2012, s. 200). Bu minval üzere Yaşar Kemal, *Bir Ada Hikâyesi*'nde iyi bir toplum arayışının sosyokültürel temellerini hümanizme dayandırırken, roman karakterleri aracılığıyla sürececek insani bir arayışın son sözünü söyler: "İnsanlık gittikçe çok şey öğrenmek zorunda... Kutsal olan sevgidir, her iyilik, her güzellik bununla birlikte gelir..." Bu felsefeyle oluşturduğu ütopya adasında sosyal yenileşmenin öğelerini gösterirken, insanların insanca yaşayacakları bir dünyayı düşlemek bir yana onun kurulması için insanları yakınlaştırmamanın olanaklarını artırır. Dahası roman kahramanlarına hakikati konuşturur. Tarihle ve toplumla ilgili örtülü olanı açığa kavuştururken hayattan yana bir sorumluluk duygusuyla insancıl bir toplumsal düzen için akıllı yanıtlar üretir (Kemal, 2012, s. 224, Tanilli, 2003, s. 388, Nutku, 2016, s. 157).

Sonuç

Yaşar Kemal'in yer yer üst anlatıcı rolüyle kendisini duyumsattığı *Bir Ada Hikâyesi*'nde iyi bir yaşama giden yolu insan ilişkileriyle, doğanın zenginliğiyle ve toplumsal bütünleşme yönüyle işler. İnsanlığın geçmişinden yenilenerek gelen hümanizmin türlü çatışmalara rağmen sonunda iyi bir toplum inşa etmedeki gücü ada halkını birleştiren yegâne unsur olur. Karınca Adası, insan onurunun temel alındığı bir yer haline gelir. Yazar, romanda iyi bir toplum için; paylaşımcı, dostlukları geliştiren, savaşları lanetleyen, herkesin kişiliğine saygının olduğu çok kültürlü bir anlayışı yaşama geçirir.

Yaşar Kemal roman boyunca iyi ya da ideal bir toplumu var etmek amacıyla insancıl ve demokratik bir bakışı diri tutar. Pek de hayal ürünü olmayan bir toplum ortaya çıkarır. Adada mutsuz ve yoksul insanlar, başlarından geçen onca trajediden sonra toplumsal esenlik içinde yaşamayı başarırlar. Açıkçası ortak acıların üzerinde biçimlenen toplumda travmaların yol açtığı soğuk boşluğu sevgiyle ve hoşgörüyü dolduran roman karakterleri, okur için bir deneyim yaşatır. Her birey kendi kültürel kimliğiyle bir ötekinin kültürel kimliğini yaşamasına olanak tanıyarak, toplumsal demokrasinin gelişimini sağlar. Sonuçta her çağda sanat kendi çağının merkezi değerlerini anlatmaya, ya da bu değerlerle hesaplaşmaya çalışır, örneğin aşırı maddecilik ya da aşırı bir sosyal adaletsizlikle savaşmak gibi. Sanatçı bunları iyi duyduğu zaman, yapıtlarıyla bu alanda bilimin ve felsefenin başaramayacağı etkiler meydana getirir. Bilim ve felsefe ancak olayları saptayıp betimleyebilir; onları eleştirebilir. Bu ise kavramlarla yapılır. Oysa sanat en önemsiz bulduğumuz bir hayat durumundan hareket eder. Örneğin, sosyal adaletsizliğin neden olduğu yoksulluğu bütün canlılığı, bütün korkunçluğuyla çok somut bir durumda gösterebilir (Mengüşoğlu, 2017, s. 277). Yaşar Kemal de bu anlamda adaletsizlikleri işler. Kurguladığı adada sosyal acılarla baş etme konusunda öncelik verdiği hümanizma, farklı sosyokültürel çevrelerden gelen insanları birleştirirken, okur için ise kolektif bellekte insancıl bir anlama dönüşür. Tıpkı Anka kuşu mitosundaki yenileniş gibi.

Özetle Anadolu'da trajedilerle yüklü tarihsel bir okumayla kendini konumlandırarak kalemi eline alan Yaşar Kemal, evrensel insanın özünü geleceğe taşır. Çeşitli kültürlerden sosyalleşerek gelen insanların ortak iyi etrafında demokratik bir toplum kurma çabasını ve savaşlar karşısındaki duyarlılıklarını yansıtır.

Kaynaklar

- Akatlı, F. (2012). *Eleştirinin sesi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Bauman, Z. (2015). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.). (11.bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kemal, Y. (2001). *Fırat suyu kan akıyor baksana. Bir ada hikâyesi 1*. (3.bs.). İstanbul: Adam Yayınevi.
- Kemal, Y. (2002a). *Karınca'nın su içtiği. Bir ada hikâyesi 2*. İstanbul: Adam Yayınevi.
- Kemal, Y. (2002b). *Tanyeri horozları. Bir ada hikâyesi 3*. İstanbul: Adam Yayınevi.
- Kemal, Y. (2012). *Çıplak deniz çıplak ada. Bir ada hikâyesi 4*. İstanbul: Adam Yayınevi.
- Maalouf, A. (2017). *Ölümcül kimlikler*. (A. Bora, Çev.). (45.bs.). İstanbul: YKY.
- Mengüşoğlu, T. (2017). *Felsefeye giriş*. (U. Nutku, Yay.haz.). (3. bs.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nutku, U. (2016). *Varoluş ve tarihsellik*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Öztürk, O. M. (2016). *Özerk benlik, kul benlik. "biat" toplumunun ruhsal kökenleri*. (3.bs.). İstanbul: Okuyan us Yayınları.
- Parla, J. (2003). *Don Kişot'tan bugüne roman*. (5.bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şeker, A. (2019a). Yaşar Kemal'in romanlarında ekososyoloji. *Türkoloji Dergisi*,23(1),158/176.Retrievedfrom<https://dergipark.org.tr/en/pub/turkoloji/issue/44166/500962>.

- Şeker, A. (2019b). Yaşar Kemal'in romanlarının sosyolojisinde insan sevgisi ve değerinin varoluşsal kaynakları. *Folklor/Edebiyat*, 25 (98), 371-385. doi: 10.22559/folklor.840.
- Şeker, A. (2020). *Büyüsünü kaybeden dünya*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Tanilli, S. (2003). *Yaratıcı aklın sentezi, felsefeye giriş*. (10.bs.). İstanbul: Adam Yayınları.
- Timuçin, A. (1984). *Gerçekçi düşüncenin kaynakları*. İstanbul: De Yayınevi.
- Timur, T. (2002). *Osmanlı-Türk romanında tarih, toplum ve kimlik*. (2.bs.) Ankara: İmge Yayınları.